

Fanefjord Kommune 1960 og Fanefjord Sogn

Denne kommune, som også kaldtes "Søndersogn", er den sydvestlige del af Møn. Terrænet er lavt mod vest og noget højere mod øst; højeste punkt er præstebjerg (47m) øst for St. Damme. Jorden veksler mellem sandbanker og frugtbar jord.

I alt 3584 ha. og 2140 beboere – pr. 1/1 1959. sognerådet har 9 medlemmer - S 2, R 2, V 5.

Kommunen har indtil nu haft 4 hovedskoler, og 3 forskoler – ingen for Tostenæs - hver med 4 klasser, nemlig i St. Damme, Damme Kobbøl, Hårbølle og Tostenæs, men nu er der planlagt en stor centralskole med tilhørende realskole, sidstnævnte i forbund med Damsholte Kommune.

Fra middelalderen var Fanefjord sogn overvejende krongods og hørte altså ikke under Roskildebispen, som Østmøn gjorde det. Nord for kirken ligger voldstedet Borgsted, som desværre blev helt forandret ved militæranlæg i den første Verdenskrig; "Borgen" har tydeligt nok skullet forsvare overfartstedet til Falster. Der er fundet keramikskår her fra ca. 1300, og meget tyder på, at det er denne borg, som i middelalderen kaldtes Nyhus, os som i 1289 tappert blev forsvaret mod Marks Stig og den norske konge. Også i Askeby er der et middelalderligt voldsted. Hovgården – ca. 60 X 60m. måske har der også i middelalderen været en større gård i Kokseby – "Kokseby Slot".

Sognet blev den 19. september 1769 solgt til selveje, men det kneb meget for bønderne at skaffe den kaution, som krævedes, og først da præsten A. S. Fibiger og gmd. Christen Nielsen red til København og talte med kongen selv, gik købet i orden. 100 år senere blev der rejst en mindesten for frikøbet på en gravhøj i den smukke Fanefjord Skov, som stadig ejes af ca. 150 gårdejere i fællesskab – 207 ha.

På grund af det tidlige selveje er udflytningen og udstykningen af de gamle gårde mere omfattende i Fanefjord Sogn end de fleste andre steder på Møn.

Fanefjord Kirke ligger omtrent midt i sognet uden direkte tilknytning til nogen landsby.

Askeby: 1544 og 1682: 12 gårde, men byen led meget i svenskekrigen, en overgang var kun 5 gårde beboer; resultatet var, at der kun blev 7 gårde i byen, der udskiftedes i 1814. I nutiden er der postekspedition i Askeby.

Hårbølle: Ligeledes 20 gårde i 1600 og 1700 tallet, udskiftet vistnok allerede i 1765.

Kokseby: 3 gårde i 1682 og 1789, endelig udskiftning i 1814.

Lerbæk: 1682 og 1786, 5 gårde, der efter 1769 kom til at høre under Marienborg gods og altså ikke blev selveje. Udskiftet i 1814.

Lille Damme: udskiftet i 1802

Store Damme: var fra gammel tid en stor landsby med 20 gårde, 1682, 1789; udskiftningen af fællesskabet i året 1800. Nu er her bibliotek (oprettet i 1936 og i 1959 havde det 3545 bøger), kommunekontor, sportsanlæg, biograf, sparekasse, 2 bankfilialer, samt andelsmejeriet "Fanefjord" – opført 1935, 285 leverandører i 1958, som leverede 5,1 mill. kg. mælk.

Tostenæs: var der 1637 og senere 15 gårde, 1789 kun 10 gårde, som blev udskiftet af fællesskabet i 1803. Nu findes i byen Tostenæs Mølle, Tostenæs Bryggeri og et Tostenæs Savværk.

Vindebæk: var 1682 og 1789, 8 gårde, blev udskiftet allerede i 1771.

Vollerup: var 1682 - 13 gårde, 1789 - 9 gårde, blev udskiftet 2 gange, først i 1771, og da denne udskiftning blev opgivet, igen i 1814. Præstegården ligger her i byen. Et alderdomshjem er opført i 1936, og udvidet i 1957.

Desuden **Grønsund Færgegård**, nævntes 1682 og 1789, da den havde lige så meget jord som 3 – 4 alm. Bondegårde. Ved siden af gården Borgsted Batteri og Borgsted Fyr. Bogø Dæmningen bygget i 1943.

Hårbølle Bro: havn med indtil 2,5 m. vand. På Hårbølle Pynt, Møns sydvestligste spids, er der to fyr. Her er det udskibningssted og stenmelsfabrik, A/S Møns Stenminer, og en fiskefiletfabrik, ved havnen.

Fra den onde Plessens tid er "Kobbel" navnet bevaret flere steder i sognet.

Kilde: **MØN**

landskab – historie – kirker – sogne – byer – gårde.

Gads små egnsbøger

Fra "Fanefjord – et sogn på Møn"

Fanefjord sogn, som tidligere blev kaldt Søndersogn, ligger i det sydvestlige hjørne af Møn og grænser mod nord og øst til Røddinge og Liseby i Damsholte sogn og mod syd og vest til farvandene Østersøen, Grønsund og Letten.

Sognets navn betyder noget så prosaisk som "sumpet, vådt område" – lidt synd for den poetiske fortælling om jomfru Fane, som var den mægtige jættekonge Grøns hustru. Deres grav, "Grønsalen", er en af Danmarks smukkeste langdysser fra yngre stenalder. Den ligger lidt syd for Fanefjord Kirke.

Fra kirken er der udsigt over Fanefjorden, hvor Absalon og Valdemar den Store i 1169-1170 lå med deres flåde, før deres togter mod venderne og deres fæstning Arkona.

Kirken, der er Møns næststørste, blev bygget ca. 1250 - 1500

Sognets historie er lang og broget. Møn har været skueplads for utallige stridigheder frem til 1658 og 1659, hvor svenskerne hærgede. Søndag den 29. maj 1659 kom svenskerne over Lettens lave vand med over 3.000 svært bevæbnede mænd, som blev mødt af ca. 600 bønder med leer og knipler. På 300-årsdagen blev der rejst en mindesten, som kan ses fra Grønsundvej.

Efter krigen med svenskerne blev øen og sognet plaget af Chr. V's hestgarde under den berygtede oberst von Plessen. Først i 1696 fik man lidt bedre vilkår under Frederik IV.

Sognet består af 8 landsbyer: Askeby, Damme, Hårbølle, Kokseby, Lerbæk, Tostenæs, Vindebæk og Vollerup.

I 1769 besluttede Chr. VII at sælge krongodset Møn. Øen blev delt i 5 dele og solgt til højstbydende. Bønderne i sognet holdt sammen, og det lykkedes dem at få hammerslag for 42.750 rd. Der var problemer med at skaffe kaution for beløbet inden 24 timer, men det lykkedes at overtale kongen til at frafalde kravet takket være Herman Barfod (tidl. Ansat i det kgl. Rentekammer) og sognets nye præst Anders Fibiger samt gårdmand Christen Nielsen fra Tostenæs. I 1869 blev der på 100-årsdagen rejst en mindesten for Fibiger og Chr. Nielsen ved festpladsen i Fanefjord Skov.

Fanefjord havde 80 selvejergårde, 136 huse med jord og 45 jordløse husmænd. Jorden blev delt i 80 gårde, som var næsten lige store og delt i områder, som blev kaldt "roder" med 20 gårde i hver. Af dem valgte man en godsbestyrelse på 12 mand, hvor hvervet gik på skift. Den bestyrelse traf alle beslutninger efter princippet "Én for alle og alle for Én".

Senere kom der sognefoged og i 1841 sogneforstander indtil 1867, hvor der blev oprettet sogneråd.

I 1968 forsvandt sognerådet og alle mønske kommuner blev samlet i én storkommune, Møn Kommune. I

2007 er Møn Kommune indgået i Vordingborg Kommune.

Jonna Kjær-Nielsen

2010